

Дәріс 15.
Табиғат музейлері

Дәріскер: т.ғ.к., доцент Қ.Б. Баудиярова

Дәрістің мақсаты

Мақсаты: студенттерге табиғат музейлерінің ерекшеліктерін, олардың қорларын жинақтау және экспозициялау әдістерін түсіндіру, табиғи жәдігерлермен (тұлыптар, гербарийлер, минералдар) жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру және экологиялық білімді тереңдету, экологиялық мәдениетке тәрбиелеу.

Дәріс жоспары

1	2	3
Жаратылыстану музейлерінің шығу тарихы — кунсткамералардан қазіргі ғылыми орталықтарға дейін	Табиғат музейлерінің түрлері мен классификациясы	Табиғат музейлерінің негізгі қызметтері

Музей ісінің жаңаша дамуы

XX ғасырдың 60–70 жылдарынан бастап музей ісін жаңаша дамытуға бағытталған ғылыми ізденістер күшейді. Осы кезеңде музей тек жәдігер сақтайтын орын ғана емес, қоғаммен тығыз байланыста жұмыс істейтін мәдени институт ретінде қарастырыла бастады.

1972 жыл Сантьяго дөңгелек үстелі

ЮНЕСКО ұйымдастырған дөңгелек үстел барысында «интеграцияланған музей» тұжырымдамасы қабылданды

Негізгі мақсат

Адамдардың өзін қоршаған табиғи және әлеуметтік ортаны жан-жақты танып-білуін, сол ортаға саналы түрде қатысуын қамтамасыз ету

Әлеуметтік рөл

Музейлердің қоғамдағы әлеуметтік рөлін күшейту, халықтың өмір сапасына ықпал ету мәселелері алғаш рет кеңінен талқыланды

Интеграцияланған музей және экомузей

Интеграцияланған музей концепциясы дәстүрлі музейлердің қызметін кеңейтуді — тек мәдени мұраны сақтау мен насихаттаумен шектелмей, адам дамуына, білім алуына және қоғамдық сананың өсуіне әсер ететін орталыққа айналдыруды көздеді.

Француз музеологтары **Жорж Анри Ривьер** мен **Юг де Варин** бұл идеяны дамытып, «экомузей» ұғымын енгізді. Экомузейлер белгілі бір аумақтың табиғи, тарихи және мәдени ерекшеліктерін тұтас жүйе ретінде көрсетеді.

Табысты үлгілер: Баркисимето қаласындағы музей тәжірибесі (Латын Америкасы), Рио-де-Жанейро қаласының Санта-Тереза мен Сан-Кристовао аудандары. Бұл музейлер жергілікті тұрғындарды белсенді қатыстыру арқылы мәдени мұраны сақтаудың жаңа жолдарын көрсетті.

«Тірі музей» тұжырымдамасы

«Тірі музей» тұжырымдамасын американдық музеолог **Джон Д. Дан** қалыптастырды. Тірі музей — табиғи ортада немесе тарихи мекендерде орналасқан, өзінің бастапқы болмысын сақтаған мәдени кешен болып табылады.

Материалдық және материалдық емес мұра

Дәстүрлі тұрмыс, қолөнер, әдет-ғұрыптар тек көрсетіліп қана қоймай, күнделікті өмірде қайта жандандырылады

Интерактивті қатысу

Келушілерді интерактивті түрде қатыстыру — олар тарихи процестердің «ішіне еніп», тәжірибе жүзінде таныса алады

Туристік инфрақұрылым

Мұндай музейлерде қонақ үйлер, мейрамханалар, шеберханалар мен қызмет көрсету орындары жұмыс істеп, туристік инфрақұрылымды да дамытады

«Пайдалы музей» және жаңа музеология

Тірі музейлер шетелдік тәжірибеде «пайдалы музей» ретінде белгілі болып, олардың басты мақсаты — жергілікті тұрғындардың мәдени, білім беру және демалыс қажеттіліктерін қанағаттандыру. Бұл бағыт кейін **«жаңа музеология»** ұғымының қалыптасуына негіз болды.

Табиғат музейлеріндегі ғылыми-зерттеу жұмыстары

Музей қоры – ғылыми дереккөз

Музейдегі табиғи үлгілер жануарлар мен өсімдіктер әлемін, олардың таралуын және уақыт өте өзгеруін зерттеуге көмектеседі.

Палеонтологиялық зерттеу

Қазба қалдықтары ежелгі тіршілік иелерінің құрылымы мен өмір сүрген ортасы туралы мәлімет береді.

Экологиялық бақылау

Әртүрлі кезеңде жиналған үлгілерді салыстыру арқылы табиғи ортадағы өзгерістер анықталады.

Ғылыми мысал

Гербарийдегі өсімдік үлгілерін салыстыру белгілі бір аймақтағы өсімдіктер құрамының жылдар бойы қалай өзгергенін көрсетуі мүмкін.

Музей экспонаттарын сақтау технологиялары

Табиғи жәдігерлерді сақтау үшін арнайы жағдай мен тұрақты бақылау қажет.

Температура мен ылғалдылық

Көрсеткіштердің тұрақтылығы кебу, көгеру және материалдың бұзылу қаупін азайтады.

Жарықтан қорғау

Күшті жарық пен ультракүлгін сәуле кейбір экспонаттардың түсін өзгертіп, әлсіретуі мүмкін.

Зиянкестерден қорғау

Сақтау орындары жүйелі тексеріліп, тазалық сақталады. Бұл жәндіктер мен микроорганизмдердің әсерін азайтады.

Маңызды қағида: әр экспонаттың материалына қарай жеке сақтау режимі таңдалады.

Табиғат музейлерін цифрландыру

Цифрландыру – музей жәдігерлері туралы ақпаратты электронды форматта сақтау және тарату.

01

Электронды тіркеу

Әр жәдігерге жеке нөмір беріліп, атауы мен сипаттамасы дерекқорға енгізіледі.

02

Цифрлық бейне

Экспонаттың фотосуреті немесе 3D үлгісі электронды архивке сақталады.

03

Қашықтан қолжетімділік

Келушілер мен зерттеушілер коллекциялар туралы ақпаратты интернеттен қарай алады.

Нәтижесі: музей қорын іздеу жеңілдейді, ақпарат сақталады және кейбір жәдігерлерді қашықтан көруге болады.

Қазақстандағы табиғат музейі

Алматы қаласындағы «Ғылым ордасы» кешенінде орналасқан.

Қалыптасуы

Музей 1961 жылғы 29 сәуірде ресми түрде ашылды. Оның қалыптасуына Қазақстандағы зоологиялық және палеонтологиялық зерттеулер негіз болды.

Экспозициясы

Мұнда ежелгі жануарлардың қазба қалдықтары мен қазіргі жануарлар дүниесінің үлгілері көрсетіледі.

Музейдің маңызы: Қазақстан табиғаты туралы ғылыми білімді таратып, табиғи мұраға қызығушылықты арттырады.

Бақылау сұрақтары

1 **Классификация**

Жаратылыстану музейлерінің классификациясы қандай (зоологиялық, геологиялық, палеонтологиялық және т.б.)?

2 **Экологиялық рөл**

Табиғат музейлерінің экологиялық тәрбие берудегі рөлі қандай?

3 **Таксидермия**

Таксидермиялық жәдігерлермен (тұлыптармен) жұмыс істеудің және оларды сақтаудың басты талаптары қандай?

4 **Экспозиция әдістері**

Табиғат музейіндегі «биологиялық топтар» әдісі мен «жүйелілік» әдісінің айырмашылығы неде?

5 **Интерактивті технологиялар**

Жаратылыстану экспозицияларында интерактивті технологияларды (дыбыс, жарық, VR) қолданудың маңызы қандай?